

TARİHİMİZDE PEYGAMBER VE HARAMEYN SEVGİSİ VE ECDADIMIZIN KUTSAL BELDELERE YAPTIĞI HİZMETLER*

Hız. Ömer (r.a.)'in halifeliği döneminde (634-644) yapılan fetihler neticesinde müslümanlar, özellikle Maveranunehr ile Kafkaslar ve Horasan'da Türkler ile karşı karşıya gelmişlerdir. Daha önceleri de Araplar ile Türklerin çeşitli sebeplere bağlı olarak zaman zaman birbirleriyle karşılaşma ve tanışma fırsatları olduğu bilinmektedir. Ancak müslümanlar ile Türklerin asıl tanışmaları ve ilk sıcak temasları, İran'ın fethedilmesiyle (Nihavend Savaşı: 642) gerçekleşmiş ve bu tarihten itibaren ikili ilişkiler hız kazanarak artmıştır.

IX. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen askerî, ticarî ve dinî münasebetler neticesinde Türkler büyük gruplar halinde müslüman olmaya başlamışlardır. Karahanlılar'ın 893 yılında İslâm'ı resmen kabul ettikleri göz önüne alındığında, Türklerin İslâm dinini uzun bir tanıma devresinden sonra kabul ettikleri anlaşılmaktadır.¹

Milletimiz, İslâm dinini kabul ettikten sonra, samimi bir şekilde bağlanıp inandıkları bu dinin yayılmasında büyük hizmetlerde bulunmuştur. Peygamberlerine olan sevgilerini her fırsatta ve hayatın her alanında göstermiş, gerek onun yaşadığı kutsal mekânlara hürmette, gerekse onunla bağlantılı olan her şeye derin saygı ve tazimde örnek bir millet olmuştur.

* Bu metin Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı Dr. Zafer KOÇ tarafından hazırlanmıştır.

¹ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, VI, 17-35.

Her müslüman, Peygamberini içtenlikle sever. Çünkü Hz. Peygamberi sevip ona tabi olmak Rabbimizin açık emridir:

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ
عَفُورٌ رَحِيمٌ

“De ki: ‘Eğer Allah’ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir’.”²

Sevgili Peygamberimiz de bir sözünde bu sevginin ölçüsüne şöyle işaret eder:

لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّىٰ أكونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنَ وَالِدِهِ وَالتَّاسِ أَجْمَعِينَ

“Sizden biri, beni, ana-babasından, evladından ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe iman etmiş sayılmaz.”³

Ecdadımız bu saygı ve sevginin bir ifadesi olarak Hz. Peygamber (s.a.s.)’in ismini sıklıkla çocuklarına vermiş, kız çocuklarına da onun eş ve kızlarının adlarını (Hatice, Ayşe, Fatma, Zeynep vb.) koymuştur.

Yüce Peygamberine (s.a.s.) duyduğu sevgiden dolayı, vatan müdafaası gibi mukaddes bir hizmeti yerine getiren askerine “küçük ve sevimli Muhammed” anlamını çağrıştıran “Mehmetçik” ismini vermesi, onu yetiştiren kuruma da “Peygamber Ocağı” demesi bu sevginin bir başka tezahürüdür.

Milletimiz, İslâm dünyasının kültürel hayatını da derinden etkilemiştir. Bu yüzden kültürümüz, İslâm medeniyeti içinde asırlar boyunca kendi kimliğini ortaya koymuş, edebiyatı ve sanatı yanında zevki, şahsiyeti, tevekkül anlayışı ve diğer kültürel unsurları ile de değişik İslâm coğrafyasında renk renk açan çiçekler gibi Peygamber sevgisini nakış nakış işlemiştir.

² Âl-i İmrân, 3/31.

³ Buhârî, “İmân”, 8; Müslim, “İmân”, 70 (44).

Hız. Peygamber (s.a.s.) edebiyatımıza üstün ahlâkı ve örnek hayatının her yönüyle, bilhassa şefaati ve bütün bunların üstünde bizlere özgü bir sevgi ve saygıyla girmiştir. Nitekim İslâm'a girişimizden itibaren yazılan kitaplarımızın hemen tamamı Allah'a hamdden sonra Hız. Peygamber (s.a.s.)'e ve onun mübarek soyuna salât ve selâm cümlesiyle devam eder.

Ecdadımızın Peygamber'e ve mukaddes mekânlara duyduğu derin sevgi ve saygı, "Peygamber Edebiyatı" adı altında pek çok edebî eseri ortaya koymuştur. Divan edebiyatının önemli şairlerinden Şeyh Galip, Hız. Peygamber (s.a.s.)'e duyduğu sevgiyi dile getirirken:

*Sen Ahmed-i Mahmud-u Muhammed'sin Efendim
Hak'dan bize sultan-ı müeyyedsin Efendim.*

diye seslenir. Yunus Emre de:

*Arayı arayı bulsam izini,
İzinin tozuna sürsem yüzümü
Hak nasip eylese görsem yüzünü,
Ya Muhammed canım arzular seni*

Sözleriyle Peygamber'e ve o kutsal mekânlara olan sevgisini ölümsüzleştirir.

Hız. Peygamber (s.a.s.)'e ve onunla ilgili her şeye sevgi ve saygısını dile getiren âşıkların terennüm ettikleri naatlar, ilahiler arasında Süleyman Çelebi'nin eserine yer vermemek büyük bir eksiklik olur. Süleyman Çelebi'nin, Hız. Peygamber (s.a.s.)'in doğumunu vesile ederek yazdığı "Vesiletü'n-Necat" adlı eseri, zamana karşı direnerek önemini hâlâ muhafaza etmektedir.⁴ Hız. Peygamber'e olan sevgisini o şöyle ifade eder:

⁴ Bilal Kemikli, "Popüler Dini Kültürde Hız. Peygamber", *Diyanet İlmî Dergi*, c. 41, Sayı:1, Ocak-Şubat-Mart 2005, Ankara 2005, s. 10.

*Ermedi evvel gelen bu devlete
Kimse lâîyk olmadı bu rif'ate.*

Milletimizdeki Peygamber sevgisi ve saygısı, sadece onun şahsıyla sınırlı kalmamış, onun yakınlarına, ashabına, yaşadığı yerlere, o beldelerin halklarına ve kullandığı eşyalara kadar geniş tutulmuştur. Meselâ Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin çocukları olan Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in soyundan gelen "Şerifler"e ve "Seyyidler"e o kadar değer vermişlerdir ki, bunlar hürmetine Mekke ve Medine halkından olup da Seyyid veya Şerif olmayanlara dahi benzer sevgi ve saygıyı göstermişlerdir. Öyle ki, Osmanlı topraklarında bu sülaleye özel bir dokunulmazlık statüsü tanınmıştır.

Asırlarca İslâm'ın bayraktarlığını yapan milletimiz, Hz. Peygamber (s.a.s.)'den bize intikal eden, bugün Topkapı Sarayı'nda "Hırka-ı Saadet Dairesi"nde itina ile muhafaza edilen ve aralarında Hz. Peygamber'in "Kaside-i Bürde" şairi Ka'b b. Zühre'ye hediye ettiği hırkası, mübarek dişi, sakal-ı şerifinin de bulunduğu mukaddes emanetlere ev sahipliği yapmanın onurunu yaşamaktadır. Her Ramazan ayında bu kutsal hatıraların büyük bir hürmetle ziyaret edilerek öpülüp koklanması, Yüce Peygamber'e duyulan coşkun sevincin ve özlemin ifadesinden başka bir şey değildir.⁵

Burada milletimizin, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in doğup büyüdüğü ve hayatını geçirdiği kutsal mekânlara (Mekke-Medine) duyduğu saygı ve sevgilerinin bir tezahürü olan hizmetlerine de kısaca yer verelim.

Öncelikle ifade edelim ki, Kâbe-i Muazzama'ya ecdadımızın büyük hizmeti olmuş, bu çerçevede Mescid-i Haram'a yapısal anlamda önemli ekler yapmıştır.⁶ Mescid-i Haram'ın projesini hazırlayan ve onu bir ahşap bina olmaktan kurtaran da Osman-

⁵ Geniş Bilgi için bkz. Tahsin Öz, *Hırka-ı Saâdet Dairesi ve Emânât-ı Mukaddese*, İstanbul 1953.

⁶ Zebidi, *Tecrid-i Sarih Tercümesi*, DİB Yay., 2. baskı, Ankara 1969, VI, 43-52.

lı'nın yetiştirdiği büyük usta Mimar Sinan'dır.⁷ Mimar Sinan'ın, Haremeyn'de yaptığı; ancak bugün pek çoğunun çeşitli sebeplerden dolayı varlıklarını sürdüremediği hanlar, hamamlar, medreseler, çeşmeler, imaretler vb. kıymetli yapılar Osmanlı'nın Hz. Peygamber'e olan sevgi ve saygısının izlerini taşımaktadır.⁸

Başta padişahlar olmak üzere ecdadımızın her kademedeki idarecileri Haremeyn'e karşı derin bir saygı ve hizmet aşkı içinde olmuşlardır. Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Mısır'ı fethetmesiyle birlikte Memlûklüler'in nüfuzu altında bulunan Haremeyn'in Osmanlı idaresine girmesi esnasında kendi adına bir hutbe okunur. Şam Ümeyye Camii'nde imamın "Hâkimü'l-Haremeyn/Mekke ve Medine'nin Hâkimi" diye Yavuz Selim'i takdim etmesi üzerine Padişah, ayağa kalkarak herkesin duyaacağı şekilde "Bilakis, Hâdimü'l-Haremeyn"; yani "o mübarek beldelerin hizmetkârıyım" demiştir. Yavuz Sultan Selim, Mısır'ı fethettikten sonra Peygamber Efendimizin Hırka-ı Şerifini ve diğer mukaddes emanetleri daha iyi bakılıp korunabilmesi için Mısır'dan İstanbul'a getirtmişti. Ama bunları sıradan bir eşyayı naklede gibi değil, Mısır'dan İstanbul'a kadar hafızlar tarafından hatimler tilâvet edilerek, salâvat-ı şerifeler okunarak ulaştırılmıştır. Topkapı Sarayı'nda özel bir odaya (daha sonra Hırka-i Saadet odası ismini alacak olan yere) yerleştirilmiş, o andan itibaren de orada hiç aralıksız gece gündüz hatimler okunmuştur.

Her yıl, İstanbul'dan Haremeyn'e hac mevsiminde dağıtılmak üzere kıymetli hediyelerin gönderilmesi, Osmanlıların yaptıkları önemli hizmetlerin başında gelir. Kelime olarak "para çıkını/para kesesi" manasına gelen Surre, "Mekke ve Medine fakirlerine dağıtılmak üzere, hac kervaniyla birlikte gönderilen her türlü mali yardım" anlamına gelmektedir. Bu yardımları

⁷ Sadık Eraslan, "Osmanlıların Haremeyn-i Şerifeyn Hizmetleri", *Diyanet İlmî Dergi (Osmanlı Devletinin 700. Kuruluş Yıldönümü Özel Sayı)*, c. 35, Sayı: 1, Ocak-Şubat-Mart 1999, Ankara 1999, s. 208.

⁸ Kâbe'nin tarihi hakkında geniş bilgi için bkz. "Kâbe", *DİA, İstanbul* 2001, c. 24, 15-26.

götürenlere de “Surre Alayları” denmektedir. Abbasi halifelerinden Mehdi (775-785) zamanında başlatılan bu hizmet, Osmanlılar döneminde daha da yaygınlaşmış ve kutsal mekânlara duyulan derin bir tazim ve hürmetin yüzyıllarca devam eden nişanesi olmuştur.⁹ Osmanlılarda ilk defa Yıldırım Bayezid (1360/1403) zamanında başlayan ve çöküş dönemine kadar devam eden bu aynı ve nakdi yardımın rakamlarla ifadesi bile hayli zordur.

Surre alayının geçeceği yol güzergâhındaki şehirlerde halk, kafileyi hasretle karşılar, hazırladıkları hediyeleri gözyaşları içinde Haremeyn’e gönderirlerdi. Mekke ve Medine’deki karşılama törenleri ise daha bir muhteşem olurdu. Osmanlı Devletinin en sıkıntılı dönemlerinde bile surre hizmetlerini ihmal etmemesi, o yüce Peygamber’e olan bitmez sevgilerinin ve mukaddes mekânlara olan derin tutkularının nişanesinden başka bir şey değildir.¹⁰

Haremeyn’in bulunduğu coğrafya itibarıyla halkın temiz su ihtiyacını tam olarak karşılama imkânı yoktu. Osmanlı döneminde Kanuni Sultan Süleyman, “Ayn-ı Zübeyde” denilen Mekke içme suyu şebekesini yaptırmış, yıllar sonra ihtiyaca cevap veremez hale gelince Sultan Abdulhamid zamanında daha kapsamlı bir şekilde yenilenmiştir. Aynı şekilde Medine’de “Ayn-ı Zerka” adlı su şebekesini Sultan Abdülmecid yaptırmıştır.¹¹

Osmanlıların, Haremeyn’in dış istila ve saldırılara karşı korumasını da en titiz bir şekilde yaptığını belirtmek gerekir. Hz. Peygamber’e duyduğu derin sevgiyi ve ona olan bağlılığının en güzel örneğini sergileyen Medine Muhafız Alayı Komutanı Fahrettin Paşa, 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi gereği Medine’nin düşmanlara teslim edilmesine karşı çıkmış ve her şeye rağmen aylarca süren muhasaraya göğüs gererek, Hz. Peygamber’in me-

⁹ Münir Atalar, *Osmanlı Devletinde Surre-i Hümayun ve Surre Alayları*, DİB Yay., Ankara 1999, s. 1-3.

¹⁰ Mefail Hızlı, "Arşiv Belgelerine Göre Osmanlılarda Hz. Peygamber Sevgisi", *Diyanet İlmî Dergi*, *Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.)-Özel Sayı*, Ankara 2000, s. 520.

¹¹ Eyyüp Sabri Paşa, *Mir’atü’l-Haremeyn (Medine)*, İstanbul 1306, c. 1, s. 511-512.

zarını korumaktan geri durmamıştır. Durumun vahametini anlayan Paşa, Peygamberimize ait eşyaların bulunduğu “Kutsal Emanetler”i, Medine’den kalkan ilk tren ile İstanbul’a göndermiştir. Peygamber’e olan ileri derecedeki sevgisi ve bu amaç uğruna sergilediği cesaret ve kahramanlıktan dolayı, İngiliz ajanı Lawrence kendisinden “Çöl Aslanı” diye bahsetmektedir.¹²

Osmanlı’nın saymakla bitmez eserlerinden biri de meşhur Hicaz Demiryolunun gerçekleştirilmesidir. Bu demiryolu projesi, Osmanlı’nın Haremeyn’e verdikleri önemin büyüklüğünün en bariz örneklerindedir. İstanbul, Şam ve Medine’yi birbirine bağlayan bu demiryolu projesi, tarihçilere göre Sultan Abdulhamid’in en büyük eseridir. Sultan II. Abdülhamit tarafından 1900’lü yılların başında yaptırılan, Anadolu’nun hiçbir köşesinde demiryolu yokken Peygamberimize hürmetinden dolayı Medine’ye kadar söz konusu demiryolu, trenin şehre girişinde Peygamberimiz (s.a.s.)’i rahatsız etmemesi için rayların yanına keçe döşetmiştir. Bu demiryolu ile hacılara hizmet etme gayesinin yanında, Müslümanlar arasında kuvvetli bir birliğin sağlanması hedeflenmiştir. Bu istasyon, Mescid-i Nebevî’nin 2 km. güneyinde yer almaktadır. Hicri 1326’da tamamlanan 1303 km.lik bu demiryolu, Medine-Şam arasında dokuz sene kadar hacılara hizmet vermiştir.¹³

Osmanlı sultanlarınca Haremeyn’e yapılan hizmetler, elbette bu kadarla sınırlı değildir. Mekke ve Medine’nin güvenliği için yapılan kale ve surlar, askeri kışlalar, Haremeyn’de yapılan çok sayıda tamirat faaliyeti, insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla açılan çok sayıda su kuyusu ve yapılan suyuolları, ilmi hayatın vazgeçilmez değerlerinden olan pek çok kütüphane ve medrese, ihtiyaca binaen çeşitli bölgelerde inşa edilen mescidler, bölge insanların her türlü ihtiyacını karşılamak amacıyla kurulan vakıf ve dernekler, tıbbi tedavi merkezleri vb. eserler, Osmanlı’nın saymakla bitmez Haremeyn hizmetlerinden bazılarını oluşturmaktadır.

¹² Feridun Kandemir, *Fahrettin Paşanın Medine Müdafası*, Yağmur Yay., İstanbul 2006, s. 8-9.

¹³ Sadık Eraslan, *a.g.m.*, s. 228.

Sonuç itibarıyla Osmanlılardaki Peygamber sevgisi, hayatlarının her alanını kuşatmıştır. Osmanlı sultan ve idarecilerinden her biri, Haremeyn'e hizmette, kendisinden önce geleni geride bırakma yarışı içinde olmuştur. Hayırda yarışmayı emreden:

وَلِكُلِّ وَجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيُّهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ

“Herkesin yöneldiği bir yön vardır. Haydi, hep hayırlara koşun, yarışın!..”¹⁴ âyetini Osmanlıların en canlı şekilde yerine getirmeye çalıştıklarını görmekteyiz. Gerek yazılı ve sözlü edebiyatta ortaya koydukları şaheserler, gerekse mukaddes mekânlarda ifa ettikleri hizmetler bu sevgi ve hürmetin canlı örneklerini oluşturmaktadır.

Osmanlılar döneminde Hz. Muhammed (s.a.s.) ve ona bağlı olarak Haremeyn-i Şerifeyn'e yapılan hizmetler ve buralara gösterilen saygı, tüm müslümanları birbirine kaynaştırdığı gibi aynı zamanda onları İslâm âlemi nezdinde saygın bir konuma yükseltmiştir. Bugün de, Türk milleti olarak İslâm dünyasında sahip olduğumuz bu özel durumu, asil ecdadın, Peygamberine olan hizmetinin bir sonucu olarak görmek ve böyle değerlendirmek gerekir.

Ruhları şâd olsun!

¹⁴ Bakara, 2/148.